

I den anden gruppe optrådte der i første halvdel af det 20. århundrede nogle ord, som nu er uddøde, medens de begreber og fænomener, de betegnede, stadig er lyslevende. Der er *ca'canny*, et skotsk engelsk udtryk, der egentlig betyder 'køre forsigtigt', men som i politisk sprogbrug refererer til 'det at arbejde langsomt, forsættigt formindske arbejdsydelsen (især som kampmiddel brugt af arbejdere)'. Her er et eksempel fra Salmonsens: "Ca'canny taler man om, naar Arbejderne forsættelig formindsker deres Arbejdsintensitet for derved at paaføre Arbejdsgiveren et økonomisk Tab." Udtrykket kendes ikke mere i dansk, men fænomenet eksisterer stadig og bliver betegnet på forskellig måde: ved en *arbejd-langsomt aktion*, en *go-slow aktion* eller en *slowdown*.

I første halvdel af århundredet brugte man *cinema*, der nu er vejet for *biograf(teater)*, bortset fra i forbindelserne *cinemascope* og *art-cinema*, hvilket sidste konkurrerer med *kunstbiograf*. Vi har stadig ordet *tramp* i betydningen 'fragtbåd'. Det engelske ord betyder egentlig 'vagabond', og denne, den oprindelige betydning var endnu levende i hvert fald i 20'erne; sml. et citat fra 1921: "Den Velsignelse, det er at strække sig ... forstaar kun en Soldat, en Tramp eller en Opdagelsesrejsende." Der var endvidere udtrykket på *tramp(en)* 'ude at vagabondere', som i Karl Larsens 'En Københavner paa Trampen' (*De, der tog hjemmefra* II, 1912:135).

I radioens barndom brugte man verbet *broadcaste* om at udsende i radioen, konkurrerende med *rundkaste*, der kan være en gengivelse af det engelske udtryk, måske også påvirket af tysk *rundfunken*. I samme periode kunne verbet *sporte* optræde - sml. et citat fra 1922: "I min Tid diskuterede vi, nu spotter de." Noget senere dukker et verbum op, som heller ikke har vist sig levedygtigt, og som jeg vil betegne som en indirekte anglicisme, da ordet ikke modsvares af et engelsk verbum med samme betydning. Det er at *bridge* for 'at spille bridge': "Jeg skal bridge i Aften." (Politiken 1942).

Lad mig slutte med et citat fra Jacob Paludan. Han siger (i *Torden i Syd*, 1932:312): "Skibene blev dazzelemaalede - camouflerede. Smukke, lyse Skibe blev spættede som Firben, og Sproget fik et nyt Ord." Ja, spørgsmålet er jo, om sproget fik et nyt ord, for det var nok et ord, som aldrig slog an. Men hvorfor ikke? Og hvorfor blev de andre ord, jeg har nævnt, udskiftet? Det eneste, der kan siges, er vel, at de af en eller anden grund er gået af mode.

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
6. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 1997

SPROG OG LÆSEPROCES

Af Rita Therkelsen (Roskilde Universitetscenter)

I denne artikel vil jeg skitsere hvilke muligheder jeg kan se at mediationsteorien¹ som analyse-ramme åbner for, i forhold til de beskrivelser af dysleksi og årsager til dysleksi som findes. Generelt kan det siges at fænomenerne og symptomerne er kendte og beskrevet. Det er forklaringsmodellen, analyserammen, der er anderledes.

Jeg taler om det som John Maul (Maul 1990) kalder for de kritiske forudsætninger for læseindlæring - og herunder om de kritiske forudsætninger som udspringer af 1) sprogevn. dvs. talt sprog, og 2) evnen til grafisk afkodning, dvs. afkodning af og nedskrivning af stregen.

Jeg vil argumentere for 1) at der findes en overset gruppe dyslektikere og børn med læsevanskeligheder som har problemer med betydningsanalysen af talt sprog, og 2) at der skal et mere finmasket net til for at diagnosticere de læse- og skrivevanskeligheder som udspringer af problemer der kan henføres til evnen til grafisk afkodning og nedskrivning af stregen.

Den mere finmaskede analyseramme som mediationsteorien kan levere, betyder blandt andet at jeg kan blande mig i den stående kontrovers mellem tilhængere af at læse i ordbilleder og tilhængere af at læse lyde.

Mediationsteorien - den kliniske metode

Mediationsteorien startede i Frankrig, Rennes, i begyndelsen af 60'erne som et samarbejde mellem en neurolog, Olivier Sabouraud, og en lingvist, Jean Gagnepain. Mediationsteorien har nu udviklet sig til en omfattende sammenhængende epistemologi (se Gagnepain 1982 og 1992). I denne artikel har jeg brug for 2 af mediationsteoriens 4 planer, nemlig tegnmodellen og værktøjsmodellen

Jean Gagnepain og Olivier Sabouraud forskede i afasi for at udvikle sprogteori, altså det videnskabelige begrebsapparat. Deres udgangspunkt var overordnet at det er gennem de sproglige sammenbrud man kan finde ud af hvordan den normale sprogevn fungerer, det er

¹ Mediationsteorien er nærmere beskrevet i min ph.d.-afhandling, Therkelsen 1996.

den kliniske metode. Den sprogteori, og dermed tegnmodel, der kom ud af det, kan siges at være en videreudvikling af Hjelmslevs glossematik.

Forskergruppen i Rennes fik efterhånden henvist så mange afatikere der kunne læse og skrive, at de måtte konkludere at man måtte adskille problemer med læsning og skrivning og taleforstyrrelser. Selve det at afkode skriften grafisk og at nedfælde tegnene måtte henføres til en selvstændig determinisme hvor læsning og skrivning blot er en lille del af det man med Vygotsky kunne kalde for menneskets aktivitet, nemlig at det at læse og skrive noget med sprogligt indhold blot er en del af noget generelt - af at læse og skrive verden, af at analysere materialer og producere ting. Som konsekvens af det udformede de værktøjsmodellen, og grundlaget for den er forskning i apraksi, som Gagnepain foretrækker at kalde for atekni.

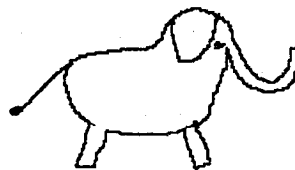
Adskillelse mellem tale og skrift

Inden for mediationsteorien er begrundelsen for at adskille tale og skrift funderet i den kliniske forskning, men man kan også komme derhen gennem almindelige snusfornuftige betragtninger.

Det er en banal konstatering at det at skelne mellem b og d *lydligt* er ikke det samme som at skelne mellem b og d på *skrift*. At skelne mellem b og d på skrift involverer i princippet den samme proces som at skelne mellem vejskiltene der signalerer henholdsvis højresving forbudt og venstresving forbudt. Boblen på bogstaverne b og d vender hver sin vej, og pilene på skiltene vender hver sin vej.

Man kan sagtens skelne mellem skiltene højresving forbudt og venstresving forbudt uden at vide hvad skiltene hedder, og hvad de betyder. Således kan jeg sagtens se forskel på de forskellige kinesiske skrifttegn, afkode dem grafisk - uden i øvrigt at blive klogere af det. Skreven tekst er signal om tegnet.

Der behøver ikke at være sprog involveret i læse- og skriveprocessen: Jeg kan, med plaster for munden og vat i ørerne, gå i zoologisk have og læse en elefant, hvorefter jeg går hjem og skriver den på følgende måde:

Det er en måde at stave til elefant på. En anden konventionel dansk måde er denne her: *elefant*.

Hverken elefanten stavet med snabel, hoved, krop og ben eller elefanten stavet med bogstaver kan instruere om lyden /elefant/. Og her kommer vi til det centrale - at skrift ikke har noget med lyd at gøre i princippet. Læsning og skrivning er den implicite analyse af materialet og den implicite analyse af gestus (værktøjsanalysen) anvendt på produkter, hvis funktion det er at meddele sprogligt indhold.

Dernæst skal det siges om forholdet mellem lyd og skrift at skrifttypen tendentielt kan følge enten a) *et fonografisk princip*, det som alfabetet gør, nemlig at der til lyden /f/ svarer tegnet f, og tegnet hedder [æf], men kunne lige så godt have heddet "den bøjede fork" eller "gyrk", eller b) *et semiografisk princip*, hvor skriftenheden følger betydningen. Den har vi i tallene hvor tegnet 5 udtales [fæm], et princip som kinesisk tendentielt følger, japansk en blanding.

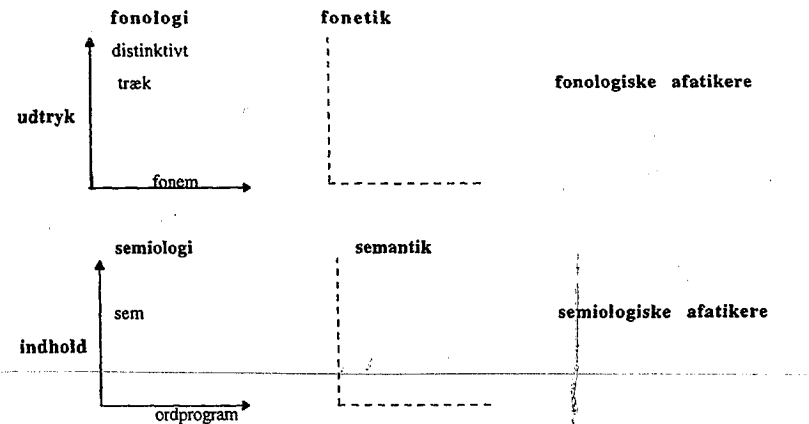
Men begge principper, både fonografiske og det semiografiske princip, er tilstede i alle skrifttyper, bogstaver som typeenheder tendentielt *fonografisk*, ord som typeenheder tendentielt *semiografisk*.

Både at læse lyde og at læse betydning indgår altså i læseprocessen, at matche bogstavtegn til lyde og at matche ordbilleder til betydning. Det er her kontroversen mellem tilhængere af lydering og læsning i ordbilleder opstår. Og jeg mener at valget af metode har betydning for de dyslektikere hvis årsager til dysleksi er sproglig.

Tegnmodellen og værktøjsmodellen

Forskerne i Rennes kom frem til en tegnmodel som til forveksling ligner Hjelmslevs, nemlig at tegnet har 2 sider, *udtryk* og *indhold*, og 4 strater som svarer til disciplinerne *fonetik*, *fonologi*, *semantik* og *semiologi*. Det nye inden for lingvistikken i denne tegnmodel ligger, i parentes bemærket, i en præcisering i hvad semiologien består i, og dernæst i akserne, i biaksialiteten, på illustrationen repræsenteret ved koordinatsystemerne. Roman Jakobson og Pragerskolen havde set biaksialiteten inden for fonologi og semantik, men ikke inden for semiologi.

TEGNET

Det er af betydning her, at forskergruppen i Rennes fandt 4 typer af afasi, som svarer til et tab på en af de fuldt optrukne akser, sådan at de fandt to typer *fonologiske* afatikere. De fonologiske afatikere har mistet evnen til at analysere lydene. Og på indholdssiden fandt de to tilsvarende typer *semiotologiske* afatikere. De semiotologiske afatikere har mistet evnen til at analysere betydning.

Det første vigtige er her at med hensyn til talt sprog kan man miste evnen til at analysere *betydning* på indholdssiden - eller man kan miste evnen til at analysere *lyde* på udtrykssiden.

Det andet vigtige er at afatikere kompenserer for den manglende evne, som ved hjernelæsioner er tab, ved at bruge det de har bevaret, og de overdriver så at sige det bevarede hvorfor der kommer nogle tydelige symptommønstre. Her er vi på akserne.

Desuden kompenserer fonologiske afatikere med den bevarede betydningsanalyse og semiotologiske afatikere kompenserer med den bevarede fonologiske analyse.

Alle typer afatikere henter hjælp fra det pragmatiske, fra situationskendskab, vi taler ikke om kommunikation her.

Det interessante med hensyn til læsning og skrivning er at forskergruppen i Rennes fandt, at afatikerne lavede de samme fejl ved læsning og skrivning som de lavede i talt sprog, så man

kan tale om *afasiens nedslag i læsning og skrivning*, og ikke om deciderede læsevanskeligheder.

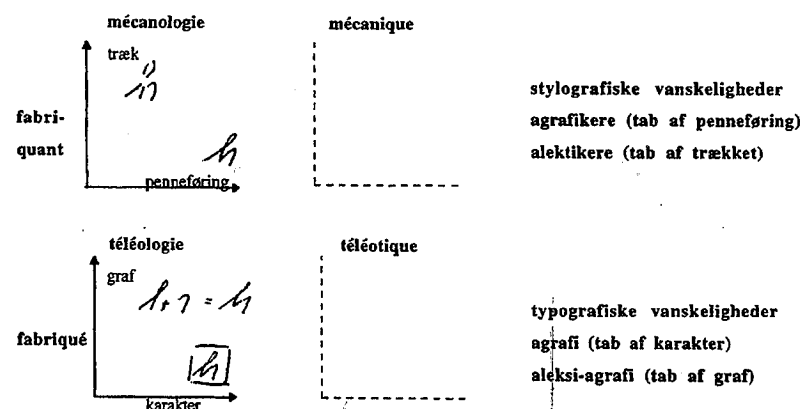
Der er så yderligere den sammenhæng mellem afasi og læsning og skrivning at fonologiske afatikere henter hjælp i skriftens semiografiske princip, dvs. at de læser i ordbilleder, og semiotologiske afatikere henter hjælp i skriftens fonografiske princip - de læser lydene for at forstå betydningen.

problem	mangler	kompenseres med	henter hjælp i
fonologisk analyse	lydanalyse	betydningsanalyse	skriftens semiografiske princip
semiotologisk analyse	betydningsanalyse	lydanalyse	skriftens fonografiske princip

Værktøjsmodellen som den er gengivet nedenfor er udformet med særlig henblik på læsning og skrivning. Her er min reference to centrale artikler, Duval-Gombert 1989 og Duval-Gombert og Guyard 1994. De patienter som har hjulpet med udformningen af modellen, er patienter med hjernelæsioner og som har lidt deciderede tab, dvs. med hensyn til læsning og skrivning taler vi om agraphi og alexi. Det er vigtigt at fastslå, at læsning og skrivning inden for den teoridannelse blot indgår i et større problemkompleks som generelt har med sanseintegration og aktivitet at gøre, og at læse- og skrivevanskeligheder aldrig optræder alene.

Duval og Guyard fandt at man analogt med afatikere kan finde 4 typer af tab med hvert deres symptomkompleks, der er at henføre til et tab på en af de fuldt optrukne akser. De 4 typer tab udviste forskellige skrive- og læsevanskeligheder. Skrive- og læsevanskelighederne har fået en selvstændig benævnelse i forhold til værktøjsmodellen.

VÆRKTØJET

De fandt frem til at der i skrive- og læseprocessen indgår *træk* og *pennføring*, *graf* og *karakter*. *Pennføring* er sikkerheden i bevægelsen når bogstavet skrives. *Trækket* er sikkerheden og nøjagtigheden i skriften, at beherske forskellen mellem et nyttigt og et unyttigt træk. *Karakteren* er sikkerheden i kompositionen af et læseligt element, ikke det grafiske element som resultat, men som analyse af en matrice hvor der er solidaritet mellem delene. *Grafen* er sikkerheden i definitionen af de læselige elementer, sådan at der er solidaritet mellem delene.

De kalder samlet de øverste former - *stylografiske* vanskeligheder og de nederste *typografiske* vanskeligheder.

Hos ateknikere finder man det samme mønster af kompensationsstrategier som for afatikere, at ateknikerne kompenserer med det bevarede, fx kompenserer alektikere ved at føre fingeren over bogstaverne når de læser. Og desuden kompenserer ateknikere ved læsning og skrivning med deres bevarede evne til at analysere sprog, dvs. med det talte sprog.

Det skal understreges at ateknikerne har vanskeligheder med analysen af strege og nedskrivningen af bogstaverne, de har ikke vanskeligheder med forståelse af sproglige meddelelser.

Og det er også vigtigt og nyt fra mediationsteorien at netop vanskeligheder som har deres årsag i værktøjsanalysen får en lige så finmasket analyseramme som de vanskeligheder som har deres årsag i analysen af talt sprog.

Forskning i læseprocessen

Forskergruppen i Rennes har arbejdet med mennesker med hjernelæsioner. Det kan også have interesse for dem der arbejder med dysleksi, fordi man kan formode at nogle mennesker fra fødslen er udstyret med svage evner der i natur svarer til tab ved hjernelæsioner. Det går man også generelt ud fra i læseforskningen.

Der er groft sagt 3 forskellige retninger eller skoler inden for dysleksiforskningen: a) en der hovedsageligt placerer årsagen til læsevanskeligheder i sproget, (her er Carsten Elbro en repræsentant); b) en der hovedsageligt placerer årsagen til læsevanskelighederne i det sensoriske, (John Maul og Kjeld Fredens repræsenterer det synspunkt at det skal man også inddrage); c) en der hovedsageligt placerer årsagen i sociale faktorer. Jeg taler her ikke om sociale faktorer, som naturligvis også er der, men kun om sprog og sansemotorik.

Konsekvensen af at bruge mediationsteoretiske briller er at den læseprocesmodel som Dalby et al. 1992² arbejder med, bliver modificeret. Jeg mener at der er to fejlagtige antagelser der ligger til grund for denne læseprocesmodel, og det betyder at Dalby et al. dels ikke får øje på bestemte typer dyslektikere, dels ikke kan forklare hvorfor nogle grupper dyslektikere er dyslektikere. Der er 2 grundlæggende antagelser i Dalby et al. som er forkerte, og de er a) at læsning altid har noget med sprog at gøre, og b) at sprog altid har noget med lydanalyse at gøre. Dalby et al. har følgende model over læseprocessen (Dalby et al.:52):

² Bogen om læsning III, som i øvrigt er et imponerende grundigt værk.

tekst:

"Figuren illustrerer, at læsning (L) bygger på afkodning (A) x forståelse (F). Hvis A eller F er nul (= ikke eksisterer) så er der ingen læsning overhovedet. Og hvis der ikke er 'et lag af motivation' under den pågældende persons læsning, så er der ingen frivillig og selvstændig læsning. På den måde indgår der tre afgørende komponenter i den enkelte persons læsning, ingen af disse komponenter kan undværes."

Jeg vil ikke bestride at det er modellen for den optimale læsning, men skulle man tage hensyn til at nogle af de kritiske forudsætninger kan mangle, skulle man for det første sætte et additionstegn i stedet for et multiplikationstegn, sådan at modellen bliver

$$L = + \text{afkodning} + \text{forståelse} + \text{motivation}$$

Modellen har yderligere en svaghed i den kontekst den står, idet begrebet "afkodning" bruges om to forskellige ting i bogen, nemlig om 1) grafisk afkodning - afkodning af skriften som skrift, dvs. som streger på et stykke papir, og 2) indholdsmæssig afkodning - afkodning af skriftens indhold, den sproglige meddelelse.

Når jeg i den følgende bruger begrebet afkodning, så er det udelukkende i betydningen *grafisk afkodning*.

I Dalby et al.'s model bruges begrebet "forståelse" også om to kvalitativt forskellige ting, nemlig som 1) forståelse af en mundtlig meddelelse globalt. Det svarer til det begrebet afkodning dækker over når afkodning bruges i betydningen b) ovenfor, som indholdsmæssig afkodning, og 2) forståelse som en del af den sproglige analyse, nemlig betydningsanalysen af talt sprog.

Jeg vender tilbage til betydningsanalysen - det er netop her mediationsteorien kommer med nyt inden for afasiforskningen, og dermed inden for lingvistikken, og det er i forbindelse med betydningsanalysen jeg mener der er en overset gruppe dyslektikere hvis problemer man rutinemæssigt siger har noget med *lydanalyse* at gøre, fordi det er et specifikt sprogligt problem.

Jeg vil i det følgende bruge begrebet forståelse i den globale betydning, dvs. forståelse af en meddelelse, hvor pragmatiske faktorer også spiller ind - situationskendskab osv. I stedet for

forståelse i læseprocesmodellen vil jeg derefter sætte evnen til sproganalyse, og formelen bliver derefter

$$L = + \text{grafisk afkodning} + \text{evnen til sproganalyse} + \text{motivation}$$

Hvor antagelsen så er at læsevanskeligheder kan hidrøre fra problemer med den grafiske afkodning - og i så fald er det ikke et sprogligt problem, men en del af et større problemkompleks som har at gøre med at læse og skrive verden, med rytme og sanseintegration. Det er den synsvinkel John Maul har.

Eller læsevanskeligheder kan hidrøre fra problemer med at analysere sproget i dets formelle enheder og relationer - fonemer, korrelation mellem fonemer, ordklasser, syntaktiske relationer.

Uforklarlige tilfælde

I Dalby et al. nævnes flere uforklarlige tilfælde af dysleksi, som i den mediationsteoretiske ramme ikke er overraskende.

Med hensyn til adskillelsen af lyd og skrift, så findes der hyperlektiske børn (Dalby et al. 1992:287), børn der læser godt og meget tidligt, selvlært - men aldrig synes at komme til at læse sproglige meddelelser. De hyperlektiske børn ville så gå på formelen:

$$L = + \text{grafisk afkodning} - \text{evnen til sproganalyse} + \text{motivation}$$

altså fuldstændigt fravær af evnen til sproglig analyse. Dette sætter også i relief at sprogevnene ikke er at artikulere lyde og imitere lyde og bruge dem korrekt i kendte situationer, som aber til en vis grad også kan optrænes i, sprogevnene er analyse af sproget.

Desuden er det også en kilde til undren for Dalby et al. at:

"kan det være overraskende, at børn og unge med gennemgående gode sproglige færdigheder godt kan have vanskeligheder med at lære at læse. Specielt må det give anledning til forundring, at nogle børn udmærket kan forstå talte meddelelser, men have markante vanskeligheder ved at læse tilsvarende skriftlige meddelelser" (Dalby et al.:259)

I den mediationsteoretiske ramme ville man så formode at det var den grafiske afkodning der var problemer med (efter at muligheden for at årsagen var at finde i sociale faktorer var undersøgt).

Der er en stor veldefineret gruppe dyslektikere som kan sammenlignes med de fonologiske afatikere, idet det er fastslået at det er evnen til at analysere - skelne mellem - sproglyd, der er årsagen til læseproblemerne - og sproglig opmærksomhedstræning hjælper der. Men det hjælper ikke alle dyslektikere.

Jeg kan desuden se af en undersøgelse refereret i Dalby et al. (Dalby et al.:242) at der er dyslektikere, hvis symptomer minder om de semiologiske afatikeres. Den gruppe er man ikke opmærksom på, og det er fordi indholdssiden, betydningsanalysen, er fraværende i den sprogmodel, der normalt benyttes.

I John Mauls *Hvorfor æbletræerne ikke vil gro i en have bag et hegn* er der en række eksempler på børn med læse- og skrivevanskeligheder som samtidig har vanskeligheder med rim og rytme og sanseintegration. Der er fx en dreng som i 6. klasse kun kan finde ud af hvilken bus han skal tage når der er to busser, dvs. når der er noget at sammenligne. Det er et symptom som ligner et af de symptomer som en agrafiker med typografiske vanskeligheder har i den mediationsteoretiske ramme.

John Maul arbejder i princippet med en skelnen der svarer til den mediationsteoretiske opdeling mellem to planer, og forskellen mellem hans og min forklaringsmodel er, at jeg skarpt opdeler i en specifik sproglig analyseevne og en specifik evne til værktøjsanalyse. Mangler i den sproglige analyseevne vil så også ses ved analysen af produkter hvis indhold er sproglige meddelelser - man kan ikke indlæse en grammatisk analyse, som man ikke mestrer. Og omvendt vil mangler i evnen til værktøjsanalyse også have indflydelse på sproget, nemlig med hensyn til artikulation, rytme og intonation - man kan ikke udtale en rytmesans og udføre en pausering, som man i sine øvrige aktiviteter ikke mestrer. Og der hvor rytme og intonation fungerer som markører for syntaktisk kodning (tryk, fx), vil mangler i værktøjsanalysen også have konsekvenser for sproget.

Konklusion

Jeg foreslår altså en ramme der deler børn med læsevanskeligheder ind i to grupper, overordnet.

- En gruppe som har læsevanskelighederne på grund af en manglende evne til analyse af sprog - dvs. en gruppe hvis fejl ligner de fejl som afatikere laver. Og
- En gruppe som har læsevanskeligheder på grund af en manglende evne til afkodning af skriften som produkt, dvs. en gruppe, hvis sproglige analyseevne er normal, men som generelt har problemer som ligner de problemer apraktikere har.

Inden for hver af de to overordnede grupper kommer mediationsteorien ind med et finmasket begrebsapparat og et praktisk diagnoseapparat, et diagnoseapparat som oprindeligt er udformet til at fastslå hvilken form for afasi eller atekni der er tale om ved hjernelæsioner, men som så vidt jeg kan se, umiddelbart kan overføres til diagnosticering af årsagen ved læse- og skrivevanskeligheder.

Denne overordnede deling i to grupper ville være at tage konsekvensen af det faktum, at der findes børn, der ikke har problemer med at tale og med at forstå mundtlige meddelelser, men alligevel kan have svært ved at lære at læse og det faktum, at der findes hyperlektiske børn der nok afkoder skriften grafisk, men ikke synes at komme til at indholdslæse.

Jeg kan også skære igennem kontroversen om hvorvidt man skal læse i ordbilleder eller lydere ved at sige at man skal begge dele, fordi begge dele indgår i læseprocessen, men i øvrigt tror jeg ikke man kan forhindre normale børn i at lære at læse ved kun at bruge den ene metode. Til gengæld kan det have stor betydning for dyslektikere som har vanskeligheder med talt sprog, hvilken metode man bruger:

Læsestrategien for børn med læsevanskeligheder svarende til de fonologiske afatikeres vil være at læse i ordbilleder. Læsestrategien for børn med læsevanskeligheder svarende til de semiologiske afatikeres vil være at lydere. Det var den oversete gruppe.

For den gruppe børn hvor årsagen til læse- og skrivevanskeligheder er at finde i manglende værktøjsanalyse, vil motorisk træning hjælpe - det er fastslået at det hjælper nogle dyslektikere, men ikke alle. Den gruppe der har stylografiske vanskeligheder, vil skulle læse i ordbilleder,

den gruppe der har typografiske vanskeligheder skulle hovedsageligt støtte sig til det mundtlige. Alle kan hente hjælp i det pragmatiske.

PS. Hvordan mit emne forholder sig til det overordnede tema for MUDS 6? Jo. jeg taler om en del af de kritiske forudsætninger for at læse og forstå Skautrup.

Litteratur

- Dalby, Mogens A., Carsten Elbro, Mogens Jansen, Tove Krogh. 1992. *Bogen om læsning III*. København: Munksgaard.
- Duval-Gombert, Attie. 1989. Troubles spécifiques de la lecture ou troubles incidents sur la lecture? *Anthropo-logiques* 2. 1989:47-63.
- Duval Gombert, Attie og Hubert Guyard. 1994. De pied de la lettre, au pied de nez. *Pour une linguistique clinique*. PUR. Rennes II:225-293.
- Elbro, Carsten. 1990. *Differences in dyslexia: A study of reading strategies and deficits in a linguistic perspective*. København: Munksgaard.
- Fredens, Kjeld. 1987. Teoretiske overvejelser om et grundlag for indlæring og informationsbearbejdning via berøringssansning. *Arbejdstekst nr. 10. Nordisk vejleder*. Nordisk Uddannelsescenter for døvblindepersonale.
- Gagnepain, Jean. 1982. *Du vouloir dire I - traité d'épistémologie des sciences humaines I, Du signe et de l'outil*. Pergamon Press.
- Gagnepain, Jean. 1992. *Du vouloir dire II, De la personne. De la norme*. Paris: Livre et communication.
- Maul, John Ivan. 1990. *Hvorfor æbletræerne ikke vil gro i en have bag et hegn. Om forudsætninger for læseindlæring*. Special-pædagogisk forlag.
- Therkelsen, Rita. 1996. *Det bundne og den fri kreativitet i og gennem sproget*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, Samfundslitteratur.

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
6. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 1997

FOLKEVISESPROGET - EFTER SKAUTRUP

Af Karen Thuesen (Københavns Universitet)

I overskriften "Folkevisesproget - efter Skautrup" anvendes Peter Skautrups navn synonymt med *Det Danske Sprogs Historie*, det eneste sted, hvor dette storværks forfatter har behandlet emnet. Folkevisen beskrives i et syv sider langt afsnit (bd. II:73-80), der naturligvis primært fokuserer på genrens rent sproglige sider, og som for øvrigt, hvad der må siges at være et meget passende kompromis, anbringer den under den yngre middeldanske periode. Skimmer man hele Sproghistorien igennem, vil man se, at det er den eneste form for poetisk sprogbrug, der har fået en selvstændig artikel i værket; ellers omtales poesien under overskrifter som "digtning" og "skønlitteratur" eller under de enkelte forfattere.

Folkevisesproget

Folkevisesproget er ganske rigtigt mærkeligt og betydningsfuldt - kollektivt som det er i modsætning til anden poetisk sprogbrug, og vældig udbredt som det har været både i tid og rum. Det udgør et særligt univers i dag, som det gjorde for fire hundrede år siden, da man først optegnede det. Det betyder, at man kun vanskeligt kan beskæftige sig med genren uden at forstå de sproglige detaljer til bunds, og det er der sandsynligvis bare få, om overhovedet nogen, der er i stand til. Ikke desto mindre er der vist ikke noget andet dansk særsprog, der i den grad er blevet dyrket, og som i den grad har sat sit præg på litteraturen, som netop det. Det har influeret digtningen gennem hundredvis af år, i perioder ganske vist mere påfaldende end i andre. På den måde er folkevisesproget blevet en vigtig forudsætning for den nationale "højere poetiske stil", og det er blevet det i kraft af, at det tilsyneladende fra tidernes morgen selv har dannet basis for en sådan højere stil, uden at man rigtig har kunnet forklare, hvordan og hvorfor - og for den sags skyld også hvornår - den stilfornemmelse, der er konstituerende for genren, er opstået.